

Aldona Zawojcka¹

¹ Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

In Memoriam

Wspomnienia o Profesor Marii Okręt-Zajączkowskiej

The Late Professor Maria Okręt-Zajączkowska: a Remembrance

Dr hab. Maria Okręt-Zajączkowska, prof. SGGW

11.12.1932 -20.11.2021

Synopsis. Artykuł poświęcony jest pamięci Profesor Marii Okręt-Zajączkowskiej (1932-2021) – wieloletniego emerytowanego pracownika naukowo-dydaktycznego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, byłej wicedyrektor Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Polityki Agrarnej SGGW oraz kierownika Zakładu Ekonomii w tymże instytucie, kierownika studiów doktoranckich przy Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym, założycielki i redaktor naczelnej Zeszytów Naukowych SGGW – *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, człowieka niezwyklej dobroci, życzliwości i sumienności.

Abstract. The article is devoted to the memory of Professor Maria Okręt-Zajączkowska (1932-2021) – long-time retired researcher and teacher at the Warsaw University of Life Sciences (WULS); former deputy director of the Institute of Agricultural Economics and Agrarian Policy at WULS, and the head of the Department of Economics in this institute, head of doctoral studies at the Faculty of Agricultural Economics, founder and editor-in-chief of *Scientific Journal of the Warsaw University of Life Sciences – Economics and Organization of Food Economy*, women of extraordinary goodness, kindness and diligence.

¹ dr hab., Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej, Instytut Ekonomii i Finansów SGGW w Warszawie, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, e-mail: aldona_zawojcka@sggw.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0003-3668-0127>

Wstęp

Dnia 20 listopada 2021 roku zmarła dr hab. Maria Okręt-Zajączkowska, prof. SGGW, wieloletni emerytowany pracownik naukowo-dydaktyczny Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, była wicedyrektor Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Polityki Agrarnej (IERiPA) SGGW oraz kierownik Zakładu Ekonomii w tymże Instytucie, kierownik studiów doktoranckich przy Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym, wieloletni członek komisji senackich i wydziałowych SGGW, założycielka i redaktor naczelna Zeszytów Naukowych SGGW – Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, człowiek niezwyklej dobroci i życzliwości.

Pani Profesor dożyła godnego wieku, blisko osiemdziesięciu dziewięciu lat. Wiadomość o Jej śmierci była jednak niespodziewana, stając się bolesnym ciosem dla Jej byłych współpracowników, doktorantów, studentów, sąsiadów, przyjaciół i znajomych.

Profesor Marię Okręt-Zajączkowską poznałam w styczniu 1988 roku, kiedy po ukończeniu studiów na innej uczelni podjęłam zatrudnienie w Zakładzie Ekonomii Politycznej na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW. Kierownikiem Zakładu był wówczas docent dr hab. Władysław Cybura, ale już od października moją przełożoną została właśnie Pani Profesor – wówczas docent doktor habilitowany. Choć od początku opiekowała się moim rozwojem naukowym, to bliższe relacje zaczęły się kilka lat później, gdy przygotowywałam pod Jej kierunkiem swoją rozprawę doktorską. Z biegiem czasu te więzi były coraz silniejsze, nie tylko na gruncie naukowym i zawodowym, ale również prywatnym. Przygotowując wspomnienie o Pani Profesor, próbowałam odtworzyć Jej biografię sprzed naszej znajomości na podstawie Jej opowiadań, zdjęć pochodzących z Jej prywatnych zbiorów oraz dokumentów historycznych, m.in. ksiąg jubileuszowych Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW (Drejerska et al., 2013, 2018), gdyż sama, o ile mi wiadomo, nie pozostawiła pisemnych śladów swojego życia. Upływ czasu nie miał zbyt dużego wpływu na treść wspomnień Profesor z dalszej przeszłości, ale nie wszystkimi szczegółami była skłonna się dzielić.

Pisząc o Pani Profesor jako naukowcu oraz nauczycielu akademickim i wychowawcy licznych pokoleń młodzieży akademickiej, chciałabym najpierw przedstawić życiorys Marii Okręt-Zajączkowskiej i podzielić się wspomnieniami natury osobistej. Następnie przedstawię Jej dorobek naukowy oraz dydaktyczny.

Życie prywatne i osobowość

Profesor Maria Okręt-Zajączkowska urodziła się w Warszawie dnia 11 grudnia 1932 roku w rodzinie Zygmunta i Heleny (z domu Meteckiej) Okręt. Przyszła na świat w czternastym roku istnienia II Rzeczypospolitej, gdy Polska zmagiała się z kryzysem gospodarczym i niepokojami społecznymi². Z faktu bycia rodowitą warszawianką była dumna, w Warszawie spędziła prawie całe swoje życie i bardzo kochała to miasto.

Przed wybuchem II wojny światowej mieszkała wraz z rodzicami w Warszawie. Czas wczesnego dzieciństwa wspominała dość dobrze, opowiadając o swojej niani i pobytach z Matką – Heleną i kuzynkami w podwarszawskich miejscowościach. Rodzinie

² Prezydentem był wówczas (1926-1939) Ignacy Mościcki, natomiast premierem Aleksander Błażej Prystor (27 maja 1931 – 9 maja 1933).

prawdopodobnie powodziło się wówczas dość dobrze pod względem materialnym. Na fotografiach z tego czasu występuje jednak często z Mamą, rzadziej z Ojcem, który był działaczem komunistycznym – członkiem SDKPiL (1916-1918), KPRP i KPP dwukrotnie aresztowanym za działalność komunistyczną, a więc pewnie mniej obecny przy małej Marysi.

Siedmiomiesięczna Marysia wraz z Mamą, 1933, Józefów

Marysia, 1934, Józefów

Z wyrywkowych wspomnień Profesor wynikało, że po wybuchu wojny znalazła się w sierocińcu, domu dziecka lub innej placówce, w której zabraniano rozmawiać po polsku, a nakazywano w rosyjskim, którego przecież nie znała. Z pobytom w niej kojarzył się głód i nieustanne zimno. Niechętnie dzieliła się tymi wspomnieniami. Jedyne, co udało mi się ustalić, to że Jej ojciec od 1939 do 1940 roku był rachmistrzem na kolei we Lwowie, a od 1940 do 1941 roku – redaktorem w wydawnictwie we Lwowie. Po agresji ZSRR na Polskę 17 września 1939 roku, Lwów był okupowany przez wojska sowieckie. Wybrane Zgromadzenie Ludowe Zachodniej Ukrainy uchwaliło 27 października 1939 r. we Lwowie deklarację o włączeniu tych ziem do Ukraińskiej SRS³ (IPN, 2019). Czy Maria była tam wówczas przy swoim Tacie, trudno powiedzieć.

W kolejnych latach, 1941-1944, Ojciec Marysi służył w Armii Czerwonej (m.in. był oficerem w VII Oddziale na Froncie Północno-Zachodnim i Wołchowskim), od marca 1944 roku – w 1 Dywizji im. Tadeusza Kościuszki, co oznacza Jej długą rozłąkę co najmniej z jednym z rodziców

Bez wątplenia, najmłodsze pokolenie okresu II wojny światowej, w tym siedmioletnia w czasie jej wybuchu Maria, podobnie jak moja Mama z tego samego rocznika, doznało tak różnorodnych doświadczeń, jakie nie były udziałem dzisiejszych młodych Polaków.

W latach 1945-1946 Maria przebywała w Uljanowsku, mieście w południowo-zachodniej części Rosji, położonym nad Wołgą i oddalonym ok. 700 km od Moskwy i 1830 km od Warszawy. Uczęszczała tam do rosyjskiej szkoły podstawowej. Stąd oraz później z czasów uniwersyteckich, bardzo dobra znajomość i sympatia do języka rosyjskiego. Często zachęcała nas do dyskusowania z Nią po rosyjsku by przypomnieć

³ Dnia 21 września 1939 r. gen. Władysław Langer podjął decyzję o rozpoczęciu pertraktacji z Sowietami, a 22 września, podpisał Protokół o przekazaniu miasta Lwowa Armii Czerwonej (IPN, 2019)

i podszlifować jego znajomość. Chętnie też tłumaczyła teksty z i na język rosyjski. Jedno ze zdjęć z 1945 roku podpisane jest klasa 6b, więc można przypuszczać, że wcześniejsze lata edukacji spędziła również w Rosji.

Maria (czwarta od lewej w górnym rzędzie) Uljanowsk, szósta klasa, 24.09.1945

Maria z Mamą, Uljanowsk, 20.05.1946

W 1946 lub 1947 roku jako nastolatka wróciła z Matką po wojennych perypetiach do Warszawy. Podjęła naukę w Szkole Średniej nr 1 im. Bolesława Limanowskiego na Starym Żoliborzu, powstałej w miejscu szkoły podstawowej, założonej przy kolonii Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej (WSM) na początku lat trzydziestych XX wieku. Była to świecka, środowiskowa szkoła średnia skupiająca młodzież inteligentką i robotniczą oraz wybitnych pedagogów. Patronowało jej Robotnicze Towarzystwo Przyjaciół Dzieci (następnie Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – TPD), kultywujące tradycje Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS). Wyróżniała się nowoczesnymi metodami oraz wysokim poziomem nauczania. Szkoła żoliborska wychowała ludzi myślących samodzielnie, często wybitnych (Baniewicz, 2016; I Liceum Ogólnokształcące w Warszawie, 2021).

Maria w czasie lekcji, 1948

Maria w mundurku podczas śniadania, 1948
(„jak smakuje widać po minach”)

Chociaż WSM za podstawowy cel postawiła sobie zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych inteligencji pracującej i robotników, postulowała również wyrównanie poziomu edukacyjnego mieszkańców spółdzielni. Głównym statutowym celem RTPD było zajmowanie się problemami społecznego wychowania dzieci i młodzieży. Podstawę programu wychowawczego towarzystwa był swobodny rozwój fizyczny i umysłowy jednostki. Tym niemniej, głównym celem tej szkoły było kształcenie i wychowanie młodzieży w duchu społecznym opartym na ideałach głoszonych przez socjalistów. Według nich nowoczesny człowiek powinien aktywnie uczestniczyć w pracach wytwórczych prowadzonych w warsztatach szkolnych i innych zakładach pomocniczych prowadzonych przez WSM (Juźwik, 2016; Kostrzewa, 2020).

Przez kilka lat szkolnych w Warszawie Pani Profesor przebywała wśród rówieśników, którzy mieli za sobą doświadczenia lat wojny spędzonej na terytorium ZSRR – utraty bliskich, samotności, a nawet ciężkiej pracy. Szkoła ta niewątpliwie głęboko wpłynęła na Jej społeczną wrażliwość i poczucie sprawiedliwości społecznej. Przyczyniła się też do poprawy kondycji fizycznej (była bardzo dobrą pływaczką).

Absolwentami „Limana”, z tego samego, co Pani Profesor pokolenia, byli m.in. Bronisław Geremek (ur. w 1932 r.) – historyk i polityk, znany Jej z czasów szkolnych, prawdopodobnie kolega z klasy; Janusz Żarnowski (ur. w 1932 r.) – historyk, były przewodniczący Komitetu Nauk Historycznych PAN; Jarosław Abramow-Newerly (ur. w 1933 r.) – dramaturg, kompozytor i dziennikarz; Zbigniew Zapasiewicz (ur. w 1934 r.) – wybitny aktor i reżyser, syn Marii Zapasiewicz, która była nauczycielką matematyki w tej szkole; Janusz Głowacki (ur. 1938) – prozaik, dramaturg, scenarzysta, felietonista i eseista; Zbigniew Religa (ur. 1938) – wybitny kardiochirurg, ale też m.in. Senator oraz Minister Zdrowia. Z kilkoma koleżankami i kolegami ze szkoły przyjaźniła się i utrzymywała kontakty prawie do końca swojego życia.

Maria ucząca się. Warszawa, ul. Piękna, 1951

Po zdaniu matury, w 1951 r., Pani Profesor rozpoczęła studia wyższe na Wydziale Ekonomicznym Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego im. M.W. Łomonosowa, które ukończyła 26 czerwca 1956 roku, uzyskując w Katedrze Ekonomiki Rolnictwa tytuł magistra.

Została na te studia delegowana. Jak pisze Golon, akcja wysyłania młodzieży polskiej na studia do ZSRR była jedną z metod wśród licznych działań podjętych przez komunistyczne władze w Polsce w celu zdobycia „rządu dusz”. Studia te były również próbą

przygotowania Polsce grupy kadr kierowniczych, która dzięki pobytowi w Związku Radzieckim miała obok kwalifikacji zawodowych dysponować przygotowaniem do wypełniania roli działaczy politycznych (Golon, 2006). Poza nauką, działalnością kulturalną i polityczną studenci angażowali się w odbywanie praktyk w radzieckich przedsiębiorstwach i instytucjach.

Jedną z form edukacji młodzieży na Uniwersytecie Moskiewskim były tradycyjne debaty między studentami bazujące na przygotowywanych тезach (coś w rodzaju debat oxfordzkich). Czasami powstawały spontanicznie – w audytorium studenckim, w trakcie seminariów lub w pokoju w akademiku i poruszały różne tematy: od dyskusji o sytuacji politycznej za granicą po nowinki w życiu kulturalnym (Gerasimova, 2008). Można przypuszczać, że w przypadku Pani Profesor odegrały wielką rolę w ukształtowaniu Jej niezwykłych kompetencjach do aranżowania interesujących, czasami burzliwych dyskusji, argumentowania i kompromisu. Tę metodę również wdrażała w nowym programie nauczania ekonomii na SGGW po transformacji polityczno-gospodarczej na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku.

Uniwersytet w czasie pobytu Marii liczył około 13-14 tys. studentów stacjonarnych, wśród których było wielu zagranicznych, głównie z krajów tzw. demokracji ludowej (Lomonosov Moscow State University, 2021).

Masowe kształcenie studentów zagranicznych z państw obozu socjalistycznego rozpoczęło się po zwycięstwie ZSRR w II wojnie światowej. Według niektórych raportów w 1955 roku w ZSRR przebywało 12,5 tys. studentów zagranicznych: przede wszystkim obywateli ChRL (3 tys.), Mongolii (ponad 2 tys.), Bułgarii (750), Polski (600), NRD i Czechosłowacji (po 500), Węgier (250) oraz Wietnamu, Rumunii i innych krajów (Wikipedia, 2021). W sierpniu 1951 roku władze ZSRR wyraziły zgodę na przyjęcie 460 nowych studentów z Polski na studia na rok akademicki 1951/1952 (Golon, 2006). Największym ośrodkiem ich skupienia była Moskwa, w której w tymże roku było ponad 300 studentów i aspirantów polskich uczących się w ponad czterdziestu uczelniach.

We wspomnieniach studenckich Pani Profesor bardzo często przewijały się zaprzyjaźnione osoby z innych krajów, a wśród nich głównie Barbara z niemieckiego Drezna, z którą w późniejszych latach spotykała się osobiście (wzajemne wizyty), często rozmawiała telefonicznie lub korespondowała (oczywiście w j. rosyjskim). Jej przyjaciele z tego okresu rozproszeni są po całym świecie, a łączył ich z Marią nie tylko wspólnie przeżyty czas, radości, trudy i troski, ale też wspinała znajomość języka rosyjskiego.

Lata pięćdziesiąte w historii ZSRR, których dwudziestolatka Maria była bezpośrednim świadkiem, naznaczone zostały szeregiem wydarzeń mających wpływ na wiele aspektów życia w tym państwie i za granicą. Należała do nich fala odwilży politycznej po śmierci Józefa Stalina w marcu 1953 roku oraz XX zjeździe Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, 14-25 lutego 1956 roku, podczas którego Nikita Chruszczow potępił kult jednostki i uznał postęпки Stalina za zbrodnicze, a dotychczasowy system za wypaczony i błędny.

Odbiły się też na życiu, w tym społecznym i politycznym, studentów Uniwersytetu Moskiewskiego (Gerasimova, 2008). W stolicy, informacje o wszystkich zmianach „na górze” władzy docierały do ludności szybciej niż w innych miastach, ale też za granicą. Moskiewski Uniwersytet Państwowy był największą instytucją edukacyjną w kraju, kształcąca wysoko wykwalifikowanych specjalistów z niemal wszystkich sektorów gospodarki narodowej, stąd nieuchronnie wynikała potrzeba bacznej uwagi na niego ze strony przywódców kraju. Absolwenci tej uczelni, w opinii przywódców państwowych

i partyjnych, musieli być przygotowani nie tylko zawodowo, ale i ideologicznie. Odwilż polityczna złagodziła nacisk na działalność polityczną i społeczną studentów. Kierownik Wydziału Studenckiego ambasady PRL w Moskwie w piśmie do Wydziału Zagranicznego KC PZPR jesienią 1953 r., stwierdził, że nadmierna aktywność społeczna studentów polskich odbijała się na ich wynikach w nauce i nie można odnosić sukcesów na obu polach (Golon, 2006).

Symbolicznym zakończeniem ostatniego „stalinowskiego” roku akademickiego w ZSRR, czyli 1955/1956, w którym Maria uzyskała dyplom, był bardzo głośny incydent związany z bojkotem w dniach 17 i 18 maja 1956 roku stołówki przy bursie Uniwersytetu Moskiewskiego, gdzie mieszkało około 3 tys. studentów, w tym 1,5 tys. obcokrajowców, w tej liczbie i Polacy (Golon, 2006). Bezpośredni udział studentów polskich w akcji bojkotowej był raczej niewielki, ale to m.in. doniesienia napływające z Polski, upowszechnione także przez polskich studentów oraz coraz większy krytycyzm polskiej prasy wobec polityki partii, miały mieć pewien wpływ na postawę studentów radzieckich.

Po ukończeniu studiów w 1956 roku Maria powróciła do Warszawy. Po wakacjach, dnia 15 września 1956 roku, jako „nowo upieczony” magister ekonomii, została zatrudniona na stanowisku asystenta w Katedrze Ekonomii Politycznej w SGGW-AR w Warszawie, której kierownikiem był wówczas prof. dr hab. Józef Okuniewski – Jej przyszły promotor w przewodzie doktorskim. Do związków Pani Profesor z SGGW wróć w dalszej części wspomnień.

Maria w mieszkaniu u Mamy. Warszawa, ul. Piękna, 1956 lub 1957

Maria w Zakopanem, 1959

Końcówka lat pięćdziesiątych i początek sześćdziesiątych wydają się być beztrudne i szczęśliwe dla Pani Profesor. Z fotografii wyłania się pogodna, uśmiechnięta, piękna kobieta, korzystająca, ale z umiarem, z uciech życia w towarzystwie licznych znajomych czy to w górach, czy nad wodami, również ze swoim przyszłym mężem, rówieśnikiem – przystojnym Eugeniuszem (Gienkiem jak go nazywała) – specjalistą od kontroli jakości w przedsiębiorstwach państwowych, sporo też podróżowała.

W 1967 roku zmarł Ojciec Pani Profesor, z którym była bardzo związana emocjonalnie i któremu w dużej mierze zawdzięczała, co często podkreślała, swoje solidne wykształcenie. Z kolei w 1968 roku, w związku z wydarzeniami marcowymi, Jej Mama została zwolniona z pracy w Ministerstwie Budownictwa i Przemysłu Materiałów „za prosyjonistyczne

poglądy” (Dąbrowski et al., 2018). Więzy między Marią a Jej Mamą Heleną jeszcze bardziej zacieśniły się podczas długoletniej choroby tej ostatniej, w czasie której, pozbawiona wzroku, całkowicie polegała na córce. Był to bardzo trudny okres dla Pani Profesor, absorbujący Ją pod każdym względem; czasowym, finansowym i emocjonalnym. Nie zdecydowała się na oddanie Mamy do jakiegokolwiek domu opieki, troskliwie zajmując się nią i zupełnie rezygnując chociażby z takich możliwości jak wyjazdy służbowe czy prywatne. W czasie przygotowywania skryptu dla studentów z ekonomii we współautorstwie z Panią Profesor, w 1997 roku niejednokrotnie wraz ze Ś.P. Ewą Mossakowską gościliśmy w mieszkaniu przy ul. Pięknej, mając zaszczyt poznania Pani Heleny, która odeszła na zawsze w 1998 r., tak jak córka, w listopadzie. Może właśnie z powodu świadomości tego, jak trudno jest, z jednej strony, żyć z utratą wzroku, a z drugiej opiekować się osobą niewidomą, Pani Profesor systematycznie wspierała finansowo Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi w Laskach, szczególnie niewidome dzieci.

Bardzo szanowała i ceniła polskiego Papieża Jana Pawła II, między innymi za encykliki, w których podkreślał konieczność zabezpieczenia godności człowieka jako osoby oraz pracownika, a także obrony ludzi najsłabszych i pokrzywdzonych.

Profesor na audiencji u Papieża Jana Pawła II,
Plac Św. Piotra, Watykan , 4.04.1979

Była osobą życzliwą dla swoich przyjaciół, również tych, z którymi pozostawała w zawodowych relacjach. Szczególna bliska, długoletnia przyjaźń łączyła Ją z profesorem Janem Hyblem, który w 1991 roku objął po Marii Zajączkowskiej naszą Katedrę.

Maria Zajączkowska i Jan Hybel, 1966

XX lecie WER SGGW, „przyjęcie”
w bibliotece wydziałowej, 1969

W kręgu Jej zażyłych znajomych znajdowali się artyści, a wśród nich Adolf Ryszka – jeden z najwybitniejszych rzeźbiarzy w Polsce powojennej oraz Jasna Strzałkowska Ryszka – architekt i plastyk, główny projektant koncepcji architektoniczno-plastycznej wnętrza wybranych stacji linii M1 metra w Warszawie (w tym ursynowskich, takich jak Kabaty, Natolin, Imielin i Stokłosy).

Pani Profesor, Warszawa 1987

Z przyjaciółką. Wystawa rzeźby
Adolfa Ryszki, Zachęta, 1995

Kilka lat po śmierci Mamy przeniosła się ze Śródmieścia na Ursynów, do swojego nowego mieszkania w bloku, w którym jako sąsiadów miała wielu swoich prywatnych znajomych oraz pracowników SGGW. Myślę, że było to dość ważne, zważywszy, że wraz z biegiem czasu kurczyło się grono członków Jej rodziny i mogła się czuć osamotniona.

2020, Warszawa

Lipiec 2021, Warszawa

Pani Profesor Zajączkowska była duszą towarzystwa. Umiiała spotkania wspomnieniami, opowieściami i dowcipami. Bardzo kochała dzieci. Wiedzą o tym doskonale nie tylko Jej sąsiedzi i znajomi prywatni, ale także rodzice pracowników Katedry Ekonomii i Polityki Gospodarczej (i nie tylko), których latorośle znała. Uwielbiała się dziećmi opiekować, obdarowywać prezentami.

Można powiedzieć, że była człowiekiem renesansu. Posiadała wszechstronną wiedzę w różnych dziedzinach, bardzo dużo czytała, na bieżąco śledziła ekonomiczną literaturę krajową i zagraniczną. Interesowała się kulturą i sztuką. Radziła by nie skupiać się wyłącznie na pracy, zachęcała do korzystania z relaksu w formie wyjść do kina, muzeum czy teatru oraz przeznaczać więcej czasu na życie towarzyskie i rodzinne, promowała zrównoważony styl życia. Szczególnie dbała o kulturę języka polskiego, walcząc z niepoprawną polszczyzną, zarówno w rozmowach prywatnych, jak też podczas spotkań naukowych i zajęć ze studentami. Tych ostatnich surowo karciała za stosowanie niecenzuralnych słów za każdym razem, gdy słyszała je dobiegające zza drzwi Jej gabinetu.

Przez ostatnie lata zmagiała się z poważną chorobą, stopniowo odbierającą Jej normalne życie. Wspierana w niej była przez przyjaciół i kilkoro „dzieci naukowych”, dla których była „kochaną Panią Profesor”. Choć coraz bardziej zagubiona w teraźniejszości, nadal nie traciła pogody ducha i poczucia humoru, starając się dzielnie stawić czoła wszelkim niedomaganiom. Nie pozwalała by nasze wspólne refleksje nad przemijaniem polegały na uzalaniu się nad sobą lub innymi. Pozostała zacnym i silnym człowiekiem do samego końca.

Odeszła w sobotę rano 22 listopada 2021 roku. Pogrzeb Pani Profesor odbył się dnia 29 listopada 2021 roku na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

Profesor Maria Zajączkowska jako naukowiec

Profesor Maria Zajączkowska swoje życie zawodowe związała ze Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Przygodę z tą Uczelnią rozpoczęła sześćdziesiąt

pięć lat temu, dnia 15 września 1956 roku⁴, jako asystent w Katedrze Ekonomii Politycznej na powstałym trzy lata wcześniej Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym⁵. Kolejnymi stanowiskami były: od 1965 roku – starszy asystent, od 1965 roku – adiunkt, od 1980 roku – docent, od 1997 do 2003 roku – profesor SGGW. Zajęcia ze studentami prowadziła aż do 2016 roku.

W 1965 roku uzyskała stopień doktora nauk rolniczych, a w 1979 roku – doktora habilitowanego nauk rolniczych, oba na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW.

Tematem rozprawy doktorskiej, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Józefa Okuniewskiego – wówczas wiceministra rolnictwa, był „Wpływ cen na rozmiary produkcji mleka w gospodarstwach chłopskich w latach 1946-1962”⁶.

Przewód habilitacyjny, otwarty w czerwcu 1978 roku, mimo wielu obaw ze strony Pani Profesor, spowodowanych, jak mówiła, nie poprawnymi politycznie w tamtym czasie wnioskami zawartymi w rozprawie, pomyślnie zakończył się w październiku 1979 roku. Na recenzentów powołani zostali profesorowie: Tadeusz Rychlik, Eugeniusz Gorzelak i Marian Jerzak. Główny dorobek habilitacyjny stanowiła monografia naukowa pt. „Produkcja mięsa i mleka w gospodarstwach chłopskich” (Zajączkowska, 1979). Przedstawiła w niej wyniki swoich badań odnośnie czynników determinujących pogłowie bydła i trzody chlewnej, produkcji żywca i mleka, plonów upraw paszowych oraz kształtowania się cen skupu (bieżących i relatywnych). Materiał badawczy stanowiły m.in. dane ze 140 gospodarstw indywidualnych (chłopskich) prowadzących rachunkowość rolną za okres 1956-1975 (ok. 2570 obserwacji), a każde gospodarstwo opisywały 53 cechy. Zastosowała narzędzia matematyczno-statystyczne pozwalające na ilościową ocenę zjawisk i procesów w gospodarstwach rolnych. Pamiętajmy, nie było wówczas komputerów PC i programów statystycznych, takich jak dostępnych obecnie. Sam trud dokonania obliczeń (przy nieodzownym wsparciu merytorycznym ze strony profesor Teresy Marszałkiewicz⁷ i pomocy technicznej Centrum Obliczeniowego SGGW) był niewspółmierny do dzisiejszych wysiłków przeprowadzenia analiz ilościowych.

Profesor Marian Jerzak z ówczesnej Akademii Rolniczej w Poznaniu (obecnie Uniwersytet Przyrodniczy) w zakończeniu wnikliwej recenzji rozprawy stwierdził: „Rozprawę dr Marii Okręt-Zajączkowskiej oceniam bardzo wysoko przede wszystkim za jej poprawność i bogactwo metodologiczne oraz za przedstawienie produkcji mleka i mięsa na tle różnych czynników oddziaływania, wśród których czynniki polityki rolnej stanowią element główny” (Jerzak, 1979).

⁴ Przełom października 1956 roku przyniósł znaczący demokratyzację i liberalizację Polski w procesie wychodzenia kraju ze stalinizmu. Nastąpiły fundamentalne zmiany w gospodarce, m.in. na wsi odstąpiono od masowej kolektywizacji (Dybicz, 2016).

⁵ W 1958 roku zmieniono nazwę na Wydział Ekonomiczno-Rolniczy, a w 2008 roku na Wydział Nauk Ekonomicznych (Klepacki, 2013). W 2019 roku z Wydziału Nauk Ekonomicznych wyodrębniono trzy jednostki: Wydział Ekonomiczny, Instytut Ekonomii i Finansów oraz Instytut Zarządzania.

⁶ W tym samym roku swój przewód doktorski, również pod kierunkiem profesora Okuniewskiego, zakończyła Barbara Bolesławska z tej samej Katedry Ekonomii Politycznej. Obie panie wspierały się w procesie naukowym, a w późniejszych latach, polemizując ze sobą na seminariach katedry w kwestiach ekonomicznych, w tym teoretycznych, dawały nam przykład prowadzenia merytorycznej dyskusji naukowej.

⁷ Prof. dr hab. Teresa Marszałkiewicz była twórcą szkoły naukowej z zakresu statystyki teoretycznej i ekonometrii oraz informatyki, które miały przełomowe znaczenie w zastosowaniu tych dyscyplin w badaniach ekonomiczno-rolniczych. Pracowała w Katedrze Statystyki Rolniczej na WER oraz Instytucie Zastosowań Matematyki i Statystyki SGGW (Borkowski, 2006).

Kolejne publikacje Marii Okręt-Zajączkowskiej koncentrowały się na problemach poruszanych w rozprawie doktorskiej i habilitacyjnej. Publikowała, m.in., w Zeszytach Naukowych SGGW *Ekonomika Rolnictwa*, *Rocznikach Nauk Rolniczych PAN*, *Wsi Współczesnej*, *Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej*, *Problemach Rolnictwa Światowego* i *Międzynarodowym Czasopiśmie Rolniczym*, samodzielnie i we współautorstwie np. z młodszymi kolegami z IERiPA – Stanisławem Stańko i Marianem Zarębą (Stańko & Zajączkowska, 1976, 1978).

Sferę zainteresowań naukowych stanowił rynek rolny, szczególnie ceny realne i relatywne produktów rolnych. W przypadku tych ostatnich opracowała własną metodę ich szacowania. Cena relatywna powstała z ilorazu ceny bieżącej danego produktu rolnego i indeksu dynamiki cen towarowej produkcji rolnictwa ogółem w stosunku do roku bazowego. Indeks ten zawiera w sobie zmiany struktury cen w poszczególnych latach wywołane zmianami opłacalności produkcji, stopy inflacji, rozmiarów popytu i podaży, a także interwencją państwa na rynku produktów rolnych (Zajączkowska, 1999). Wyraźnie rozróżniała pojęcie ceny relatywnej od relacji cen, czyli stosunku ceny bieżącej danego produktu do ceny innego produktu, który w literaturze jest dość powszechnie określany ceną relatywną. Przedmiotem badań powiązanych z cenami były również dochody ludności rolniczej, efektywność ekonomiczna produkcji oraz interwencjonizm państwa na rynkach produktów rolnych. Ponadto Pani Profesor uczestniczyła w zespołowych badaniach prowadzonych w IERiPA nad związkiem pomiędzy działalnością kółek rolniczych a produkcją indywidualnych gospodarstw rolnych.

Tematykę związaną z rynkiem rolnym i ekonomiką produkcji zwierzęcej kontynuował pierwszy doktorant Pani Profesor – Władysław Skarżyński, który pod Jej kierunkiem przygotował rozprawę pt. „Czynniki kształtujące produkcję żywca wieprzowego w gospodarstwach indywidualnych w latach 1970-1983”, którą obronił w 1987 roku. Z kolei cenami rolnymi, m.in. jako instrumentem regulowania produkcji rolniczej, zajął w swojej rozprawie habilitacyjnej dr Julian T. Krzyżanowski z zaprzyjaźnionej Katedry Rolnictwa Światowego na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW (Krzyżanowski, 1988, 1993).

Na kolejne, z sukcesem zakończone przewody doktorskie swoich podopiecznych Profesor musiała czekać do 1996 roku, w którym obroniły się Ewa Mossakowska („Wpływ czynników ekonomicznych na przekształcenia gospodarstw o mieszanych źródłach w rolnictwie RFN”) oraz Aldona Zawojcka („Zróżnicowanie dochodów w gospodarstwach rolniczych w wybranych krajach Unii Europejskiej”). Powiązane z ich tematyką były wydziałowe konferencje zainicjowane, merytorycznie przygotowane oraz wspierane pod względem organizacyjnym przez Panią Profesor, np. ta pod tytułem „Mechanizmy i infrastruktura rynku rolnego” z 1995 roku oraz towarzyszące jej publikacje (Zajączkowska, 1994, 1995). W następnych latach obroniły się kolejne doktorantki, już z młodszego pokolenia, w 2002 roku – Agnieszka Borowska („Przemiany w spożyciu żywności w Polsce i wybranych krajach europejskich w latach 1988-1998”), w 2006 roku – Małgorzata Raczkowska („Przemiany w sferze ubóstwa w polskich gospodarstwach domowych w latach 1990-2001”), w 2007 roku – Joanna Wrzesińska-Kowal („Przemiany w działalności sklepów wielkopowierzchniowych w Polsce w latach 1990-2003”), a w 2008 roku – Aneta Miłkuła („Przemiany w sferze ubóstwa oraz wykluczenia społecznego w Polsce i krajach Unii Europejskiej w latach 1999-2005”) (Nauka Polska, 2021). W sumie Pani Profesor miała siedmioro „dzieci naukowych”, których była promotorem, w tym jednego syna i aż sześć córek. Z niektórymi z nich ma też wspólne publikacje (Zajączkowska & Skarżyński, 1988; Zajączkowska & Stańko, 2002).

W trakcie swojej pracy naukowej wielokrotnie wyjeżdżała za granicę na różnego rodzaju pobyty studyjne i konferencje, przywożąc nowe pomysły oraz materiały do własnej pracy nauko-badawczej i dla członków zespołu IERiPA. Aktywność ta była szczególnie widoczna w połowie lat osiemdziesiątych. Przedtem, w 1961 roku przebywała z wizytą w Chinach, na przełomie 1972 i 1973 roku na czterotygodniowym stażu naukowym w Akademii Rolniczej im. Timiriazewa w Moskwie – w ramach bezpośredniej współpracy tej uczelni z SGGW. W 1985 roku przez tydzień gościła na Uniwersytecie Rolniczym w Gödöllő na Węgrzech. W 1986 roku, na zaproszenie Izby Rolniczej w Kilonii, w składzie grupy ekspertów odbyła krótką wizytę studyjną w Szlezwiku-Holsztynie (RFN), gdzie przyglądała się funkcjonowaniu nowoczesnych, skomputeryzowanych ferm oraz działalności placówek obsługujących rolnictwo. W tym samym roku wzięła też udział w 13 seminarium Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa (EAAE) w Warnie w Bułgarii pt. “International Trade and National Agricultural Systems” (Handel międzynarodowy i krajowe systemy rolnicze), a także była z wizytą na Uniwersytecie w Gandawie (Ghent University) w Belgii – w Katedrze Ekonomiki Rolnictwa (KER). W Gandawie Pani Profesor nawiązała bliższą znajomość i współpracę z naukowcami, profesorem Laurentem Martensem – kierownikiem goszczącej katedry oraz dr Guido Van Huylenbroeck – prominentnymi postaciami w kręgu europejskich ekonomistów rolnictwa, m.in. pełniącymi ważne funkcje w EAAE (Vanhuylbroeck et al., 2003). Podczas wizyty w Belgii zwiedzała również zakłady przetwórstwa mięsnego.

Pani Profesor odbywała ponadto staże zawodowe w kraju, w tym pięciomiesięczny w trakcie przygotowywania rozprawy habilitacyjnej w Kombinacie Państwowych Gospodarstw Rolnych ukierunkowanym w produkcji zwierzęcej. Studiowała zatem polskie oraz wschodnio- i zachodnioeuropejskie rolnictwo z punktu widzenia ekonomicznego nie tylko wykorzystując literaturę, ale również poprzez staże naukowe i zawodowe.

Chiny, Zakazane miasto,
Profesor z lwem-
strażnikiem 1961

Pomorie, Bułgaria 1971

Kilonia, wizyta na farmie, lipiec 1986.
Pani Profesor ze współpracownikami
IERiPA

Pod koniec lat osiemdziesiątych kierowała zespołem naukowym prowadzącym badania dotyczące produkcji i rynku rolnego w krajach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, którego osiągnięciem, poza artykułami w czasopiśmie, było zorganizowanie ogólnopolskiego sympozjum nt. „Przemiany w produkcji zwierzęcej

w krajach EWG” i wydanie związanej z nim monografii naukowej (Sobolewska-Dumała, 1988).

Po transformacji polityczno-gospodarczej krajów byłego bloku radzieckiego zainteresowania badawcze Pani Profesor w sposób naturalny przesunęły się bardziej w kierunku funkcjonowania oraz rozwoju gospodarki rolno-żywnościowej oraz obszarów wiejskich w warunkach rynkowych. Nadal przywiązana była do tematyki cen, z zakresu której w okresie 2000-2001 realizowała grant KBN pt. „Nominalne, relatywne i realne ceny skupu podstawowych produktów rolniczych a kształtowanie się ich produkcji w latach 1989-1999”.

Przytłoczona problemami osobistymi była już mniej aktywna pod względem udziału w konferencjach wymagających oddalenia się od Warszawy. Od początku swojej pracy nie opuszczała jednak licznych konferencji organizowanych przez własny Wydział, z których korzyści widziała w ogólnym podnoszeniu swojej wiedzy i wymianie poglądów. Część z nich ściśle wiązała się z Jej obszarami badawczymi (np. konferencje „Dochody rolnicze i polityka dochodowa w krajach europejskich”, „Zmiany w czynnikach wytwórczych indywidualnej gospodarki chłopskiej w Polsce a efektywność gospodarowania”, „Przemiany w produkcji zwierzęcej w krajach EWG”, „Polityka gospodarcza państwa a rolnictwo”). Kilka z nich współorganizowała lub inicjowała. W dużym stopniu przyczyniła się do zapoczątkowania w 2009 roku cyklu konferencji o wiodącym temacie „Przemiany w gospodarce żywnościowej w krajach europejskich” organizowanych corocznie przez Katedrę Ekonomii i Polityki Gospodarczej SGGW. Ponad dekadę wcześniej Profesor Zajączkowska kierowała tematem zespołowym w KEiPG pod tym samym tytułem.

Wciąż publikowała, inicjowała aktywność naukową, zwłaszcza pracowników i doktorantów KEiPG. Z sukcesem, jako Redaktor Naczelna, prowadziła Zeszyty Naukowe Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, które z Jej inicjatywy powstały w 1995 roku jako kontynuacja wydawanego w latach 1955-1976 czasopisma Ekonomika i Organizacja Rolnictwa, wydając kilkadziesiąt numerów.

Od pierwszych lat pracy badawczej i dydaktycznej niekwestionowanym autorytetem naukowym i etycznym Marii Okręt-Zajączkowskiej był profesor Ryszard Manteuffel-Szoega, m.in. dziekan WER SGGW w latach 1962-1964 oraz przewodniczący Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN (1957-1974), którego wiedza, pracowitość i życzliwość przewijały się w Jej wspomnieniach sięgających początkowych lat na Uczelni.

Jej pracę badawczą i dydaktyczną również wyróżniała ogromna rzetelność. Jak mawiała „Без труда не вытащить и рыбки из пруда” (przysłowie rosyjskie – Bez trudu nie wyłowisz i rybki ze stawu). Dociekliwość i dokładność starała się wpoić swoim wychowankom naukowym i studentom, chociaż nie zawsze z powodzeniem. Miała głęboko inspirujące uwagi do cudzych wystąpień podczas seminariów, konferencji czy innych spotkań, czasami bardzo krytyczne, ale życzliwe. Posiadając ogrom wiedzy ekonomicznej, śmiało, z dużą swobodą wypowiadała swoje myśli i poglądy. Wydaje się, że pod tym względem stała się niedoścignionym wzorem dla współpracowników. Chociaż była osobą bardzo tolerancyjną nie akceptowała przejawów wszelkiej głupoty, zwłaszcza w sprawach wiążących się z nauką.

Spotkania wigilijne Katedry Ekonomii i Polityki Gospodarczej SGGW – świąteczne, ale też z podsumowaniem rocznych osiągnięć naukowych

Seniorzy KEiPG (Maria Zajączkowska, Barbara Bolesławska, Jan Hybel) oraz ówczesny dziekan WNE – Jarosław Gołębiewski. Spotkanie wielkanocne Katedry

Wkroczenie na chwilę do Jej pokoju w pracy, który w ostatnich latach, już jako emerytowany pracownik, dzieliła z profesorem Janem Hyblem, kończyło się czasami kilkugodzinną dyskusją na wiele tematów, począwszy od gospodarczych i politycznych do spraw bardziej przyziemnych, życiowych, przeplatana retrospekcjami z życia Pani Profesor. Nie wahała się wytykać nam, młodszym, braku wiedzy i błędów. Zdroworozsądkowo patrzyła na otaczającą Ją rzeczywistość społeczno-gospodarczą i polityczną, starając się hamować emocje. W bieżącej polityce gospodarczej i społecznej widziała zarówno wady i zalety, tak jak spostrzegała je w odniesieniu do zarządzania w czasie gospodarki centralnie planowanej.

Profesor Maria Zajączkowska jako nauczyciel akademicki

Prawie sześćdziesięcioletnia praca dydaktyczna na Uczelni była powołaniem Pani Profesor. Jej wielką zasługą jest nieoceniony wkład w kształcenie nie tylko studentów, ale również młodych adeptów nauki, gdyż prowadziła seminaria i egzaminy z ekonomii dla przyszłych doktorów na niemal wszystkich wydziałach SGGW.

Maria Zajączkowska, kierując Zakładem Ekonomii Politycznej (I.X.1988-31.XII.1991) w trudnym okresie transformacji systemowej podjęła ambitne zadanie zmiany treści nauczania przedmiot ekonomia i umiejscowienia go w nowym programie studiów. Wcześniej, przedmiot ekonomia (polityczna) wykładany był w podziale na ekonomię socjalizmu i ekonomię kapitalizmu, po przemianach – na mikroekonomię i makroekonomię. Przekształcenie w nauczaniu ekonomii nie było łatwe, uwzględniając nie tyle merytoryczne kwalifikacje wykładowców akademickich do edukowania studentów w zakresie gospodarki rynkowej, mających dostęp do literatury zachodniej, głównie anglojęzycznej, ile brak pomocy dydaktycznych, a zwłaszcza podręczników bądź skryptów w języku polskim. Profesor zainspirowała w roku akademickim 1989/90 wydanie pomocy dydaktycznych z przedmiotu ekonomia w postaci zeszytów tematycznych zawierających omówienie poszczególnych zagadnień, a także skryptów dla studentów (E. Krawczyk & Wojnarowski, 1991; R. Krawczyk et al., 1992; Krzyżanowska, 1992).

Podczas reorganizacji WER w 1991 roku, gdy w miejsce Zakładu Ekonomii Politycznej zamierzano powołać nową katedrę, toczyła boje o to by włączyć w jej zakres badawczy i dydaktyczny politykę gospodarczą, co ostatecznie się stało – powstała Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej⁸. Wraz z profesorem Janem Hyblem opracowała program przedmiotu polityka gospodarcza i przyczyniła się do jego wprowadzenia w roku akademickim 1993/94 do programu studiów na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW.

Zawsze przykładła dużą wagę do procesu dydaktycznego. Umiejętnie łączyła teorie ekonomii z wiedzą z innych pokrewnych dyscyplin. Była znana przez studentów jako interesująca, ale zarazem bardzo wymagający wykładowca. U wielu z nich zapewne na zawsze zapisały się w pamięci Jej egzaminy z ekonomii, czy to ustne, czy pisemne, których nie było tak łatwo zdać. Ponieważ ekonomia na ogół była na pierwszym roku kształcenia, studenci przechodzili prawdziwy chrzest bojowy.

Miała odwagę surowo ocenić przygotowanie świeżych studentów I roku, nie zawsze odpowiadające ogólnym wymogom wyższych studiów ekonomicznych, np. zarzucając im brak elementarnego przygotowania z historii czy geografii.

Prowadziła wykłady, seminaria i konsultacje dla osób zdających egzamin z ekonomii jako wymóg uzyskania stopnia doktora zarówno na różnych wydziałach SGGW, w tym Ekonomiczno-Rolniczym (następnie Nauk Ekonomicznych), Weterynarii, Technologii Żywności, Żywnienia i Ogrodnictwa, jak też w instytucjach podległych ministrowi właściwemu ds. rolnictwa (np. Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie).

Występowały lata akademickie, kiedy z powodu niedoboru pracowników w zespole ekonomii znacznie przekraczała obowiązujące pensum dydaktyczne. Przyjmowała egzaminy od kilkuset studentów, co było szczególnie absorbujące w przypadku powszechnych niegdyś egzaminów ustnych. Przykładowo, z zapisków jednej z sesji w latach siedemdziesiątych wynika, że przepytala aż 670 studentów.

Jej zajęcia, w ocenie zwierzchników, były prowadzone na bardzo wysokim poziomie metodycznym i merytorycznym, przy czym zawierające wiele nowatorskich form nauczania.

Wypromowała dużą rzeszę magistrantów. Ich prace dyplomowe sprawdzała dokładnie, nanosząc poprawki, strona po stronie, prawie zawsze zielonym kolorem nadziei. Nie oddawała studentom poprawionych prac tak po prostu; omawiała z nimi szczegółowo konieczne korekty i uzupełnienia, a że w niektórych przypadkach zajmowało to sporo czasu,

⁸ Katedrą w okresie od 1 stycznia 1992 roku do 31 grudnia 2008 roku kierował prof. dr hab. Jan Hybel, następnie (do dnia dzisiejszego) dr hab. Alina Daniłowska, prof. SGGW.

to przed gabinetem Pani Profesor tworzyła się kolejka nieco przelęknionych dyplomantów, która nieraz znikwała dopiero w godzinach wieczornych. SeminaRIA magisterskie prowadzone przez Nią nie skupiały się wyłącznie na przygotowaniu pracy dyplomowej, ale stanowiły forum dla swobodnej dyskusji na temat historycznych i bieżących problemów ekonomicznych.

Jest współautorką wielu skryptów z ekonomii, których powstanie zainicjowała (Mossakowska et al., 1997, 1998b, 1998a, 1999) oraz wielu nieopublikowanych pomocy dydaktycznych.

Angażowała się do różnych prac wychowawczych na SGGW, jak przykładowo opieka nad studentami-cudzoziemcami i grupami studentów. Towarzyszyła też studentom podczas wyjazdów zagranicznych. W latach siedemdziesiątych była pełnomocnikiem dziekana ds. praktyk robotniczych (zawodowych) oraz wchodziła w skład Rady ds. Młodzieży. W latach osiemdziesiątych była członkiem Komisji ds. Rozwoju Kadry przy Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym. Mobilizowała młodych naukowców do wyjazdów zagranicznych na staże i konferencje.

Za wybitne osiągnięcia naukowe oraz dydaktyczno-organizacyjne otrzymała wiele odznaczeń i nagród, w tym: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1986), Złoty Krzyż Zasługi (nadany przez Prezydenta RP w 1977 r.), Medal Komisji Edukacji Narodowej, Nagrodę Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1977), Odznakę Honorową „Za zasługi dla SGGW” (1984) oraz liczne nagrody i wyróżnienia Rektora SGGW.

Myślę, że największą nagrodą dla Profesor Marii Okręt-Zajączkowskiej będzie jednak nasza wdzięczność i pamięć o Niej i Jej osiągnięciach.

W reasumpcji

Autorytet dr hab. Marii-Okręt Zajączkowskiej, prof. SGGW, jako naukowiec, pedagoga, pracownika Uczelni czy społecznika, był i pozostaje bardzo wyjątkowy i bezsporny, tak w środowisku akademickim SGGW, jak i poza nim.

Dla mnie osobiście była osobą, która w bardzo dużym stopniu ukształtowała sposób mojego ekonomicznego myślenia, zaszczepiła przywiązanie do precyzji w pracy badawczej oraz odwagę w wyrażaniu poglądów naukowych i nie tylko.

Osobiste walory Pani Profesor, które bardzo trafnie odzwierciedla zacytowany poniżej wiersz Marii Szczygielskiej, pozostaną wzorem dla mnie, pozostałych Jej współpracowników, wychowanków i studentów.

*„Jakie to jest dziecko co Marią nazwano,
widać w nim zaciętość, ale i łagodność,
nocą nad książkami często widywano,
bo chce zdobyć wiedzę, a tym wiarygodność.*

*Musi być prymuską, przewodniczy klasie,
dodatki lekcyjne dodają wartości,
czuje powiew novum, akurata w czasie,
ceni sobie prawdę, bez cienia zazdrości.*

*Daje z siebie wszystko, by być pożyteczną,
nie podda się łatwo, mimo przeszkód wielu,
to pozytywistka z duszą tak społeczną,
jakże jest uparta, kiedy szuka celu.*

*Już dorosła Maria, bardziej doświadczona,
żyje jakby w świecie mistycznego ładu,
mimo intuicji zmysłem naznaczona,
szuka wciąż poprawy i rozwiązań śladu.*

*Jest kobietą chmurną, smutku nie kupuje,
choć nie zdradzi myśli i uczuć swym bliskim,
gdy się z czymś nie zgadza, ostro reaguje,
porażki przyjmuje w temacie jej śliskim.*

*Jeśli coś już zacznie, to doczeka końca,
jest perfekcjonistką w każdym calu pracy,
robi sumowanie każdego miesiąca,
sprawdza osiągnięcia i wartość swej płacy.*

*To zdecydowana, pracowita dusza,
serce ma otwarte z bogactwem miłości,
czasem tak zadziała, że kamień porusza,
jest zdecydowana choć brak w niej litości.*

*Kiedy nasza Maria staje się seniorką,
szuka bratniej duszy, by przegnać samotność,
lubi dyskutować, często jest sponsorką,
bez zbędnych okrzyków, ją cechuje skromność” (Szczygielska, 2016)*

Literatura

- Baniewicz, E. (2016). *Dżanus. Dramatyczne przypadki Janusza Głowackiego*. Marginesy. <https://tantis.pl/dzanus-dramatyczne-przypadki-janusza-glowackiego-p656154>
- Borkowski, B. (2006). Życie i twórczość Prof. Dr hab. Teresy Marszałkiewicz (1924 – 1998). *Zeszyty Naukowe SGGW - Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 60, 7–13.
- Dąbrowski, F., Gontarczyk, P., Tomasik, P. (2018). *Marzec 1968 w dokumentach MSW. Tom 2 Kronika Wydarzeń. Część II*. Instytut Pamięci Narodowej.
- Drejerska, N., Franc-Dąbrowska, J., Gołębiowski, J., Jabłońska, E., Kacperska, E., Kraciuk, J., Odziemkowska, A., Stawicki, M., Wicki, L., Wojewódzka-Wiewiórska, A., Ziętara, W. (2013). *60 lat Wydziału Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie: Księga jubileuszowa 1953-2013*. Wydawnictwo SGGW.
- Drejerska, N., Franc-Dąbrowska, J., Gołębiowski, J., Kraciuk, J., Stawicki, M., Wicki, L., Wojewódzka-Wiewiórska, A., Pajewska, A. (Eds.). (2018). *65 lat Wydziału Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie: Księga jubileuszowa 1953 - 2018*. Wydawnictwo SGGW.
- Dybiczyński, P. (2016). *Przełom października '56*. Fundacja Oratio Recto. <https://tezeusz.pl/przełom-pazdziernika-56-praca-zbiorowa>
- Gerasimova, O.G. (2008). *Życie społeczne i polityczne studentów Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego w latach 50. - Połowa lat 60. XX wieku. (Общественно-политическая жизнь студенчества МГУ в 1950-*

- e—*Cepedune 1960-x zz.*) (p. 334) [Praca dyplomowa]. <https://dissercat.com/content/obshchestvenno-politicheskaya-zhizn-studenchestva-mgu-v-1950-e-seredine-1960-kh-gg>
- Golon, M. (1964-). (2006). Młodzież polska na studiach cywilnych i wojskowych w ZSRR w okresie klasycznego stalinizmu (1950–1956/1957). *Polska 1944/45–1989. Studia i Materiały*, 7, 61–121.
- I Liceum Ogólnokształcące w Warszawie.* (2021). <http://www.jedynka.org/index.php?page=show&id=205>
- IPN, E. (2019). *Agresja sowiecka na Polskę i okupacja wschodnich terenów Rzeczypospolitej (1939–1941)*. Edukacja IPN. <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/teki-edukacyjn/80439,Agresja-sowiecka-na-Polske-i-okupacja-wschodnich-terenow-Rzeczypospolitej-193919.html>
- Jerzak, M. (1979). *Recenzja rozprawy habilitacyjnej oraz całokształtu dorobku habilitanta – Dr Marii Okręt-Zajączkowskiej.*
- Jużwik, A. (2016). Placówki opieki całkowitej i otwartej Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci i Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w latach 1945–1952. *Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały*, 14, 5. <https://doi.org/10.12775/Polska.2016.01>
- Klepacki, B. (2013). Sześćdziesiąt lat działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW w Warszawie. *Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 100(2), 7–14.
- Kostrzewa, M. (2020). *fotopolska.eu—Polska na fotografii.* <https://fotopolska.eu/858,artykul.html>
- Krawczyk, E., Wojnarowski, J. (1991). *Podstawy gospodarki rynkowej.* Wydawnictwo SGGW.
- Krawczyk, R., Krzyżanowska, Z., Zaręba, M. (1992). *Ekonomia: Skrypt dla studentów uczelni technicznych i rolniczych.* Fundacja Polska “Dziedzictwo.”
- Krzyżanowska, Z. (1992). *Rynek pracy: Praca, płaca, bezrobocie.* Wydawnictwo SGGW.
- Krzyżanowski, J.T. (1988). Relatywny poziom cen produktów rolnych w Polsce i RFN. *Problemy Rolnictwa Światowego, III*, 149–156.
- Krzyżanowski, J.T. (1993). *Ceny rolne jako narzędzie regulowania produkcji rolniczej.* Wydawn. SGGW.
- Lomonosov Moscow State University. (2021). *History of Moscow University.* <https://www.msu.ru/en/info/history4.html#nachalo>
- Mossakowska, E., Zajączkowska, M., Zawojska, A. (1997). *Testy sprawdzające z ekonomii.* Wydaw. SGGW.
- Mossakowska, E., Zajączkowska, M., Zawojska, A. (1998a). *Mikroekonomia. Testy i zadania* (Wydawnictwo CIM). <http://ksiazki24h.pl/wiecej.php?id=e0-128>
- Mossakowska, E., Zajączkowska, M., Zawojska, A. (1998b). *Testy sprawdzające z mikroekonomii.* Wydawnictwo SGGW. <https://tezeusz.pl/mossakowska-e-zajaczkowska-m-zawojska-a-testy-sprawdzajace-z-mikroekonomii-345769>
- Mossakowska, E., Zajączkowska, M., Zawojska, A. (1999). *Testy sprawdzające z makroekonomii.* Wydawnictwo SGGW. <https://merlin.pl/>
- Nauka Polska. (2021). *dr hab. Maria Okręt-Zajączkowska (Zajączkowska).* <https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=65024&k=xm0wj6>
- Stańko, S., Zajączkowska, M. (1976). Sprzedaż mleka w gospodarstwach chłopskich woj. łódzkiego i warszawskiego. *Wiś Współczesna, I*, 131–135.
- Stańko, S., Zajączkowska, M. (1978). Kształtowanie się dochodu rolniczego w indywidualnych gospodarstwach chłopskich w latach 1956-1975. *Nowe Rolnictwo*, 27(8). https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Kszaltowanie+sie+dochodu+rolniczego+w+indywidualny+ch+gospodarstwach+chlopskich+w+latach+1956-1975&author=Stanko%2C+S.&publication_year=1978
- Szczygielska, H. (2016). *M...jak Maria, Maryla, Marysia, Maryjka... - Wiersz Rymowany.* <https://wiersze.kobieta.pl/wiersze/mjak-maria-maryla-marysia-maryjka-466330>
- Vanhuylenbroeck, G., Verbeke, W., Lauwers, L., Vanslebrouck, I., D’Haese, M., & Martens, L. R. E. (Eds.). (2003). *Importance of policies and institutions for agriculture: Liber amicorum Prof. dr. ir. Laurent Martens.* Academia Press.
- Wikipedia. (2021). Edukacja dla obcokrajowców w Rosji. Образование для иностранцев в России). In *Wikipedia*.
- Zajączkowska, M. (1979). *Produkcja mięsa i mleka w gospodarstwach chłopskich.* Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne.
- Zajączkowska, M. (1994). *Mechanizmy i infrastruktura rynku rolnego. Część I.* Zakład Poligraficzno-Wydawniczy “Jadran.”
- Zajączkowska, M. (Ed.). (1995). *Mechanizmy i infrastruktura rynku rolnego. Część II.* Zakład Poligraficzno-Wydawniczy “Jadran.”
- Zajączkowska, M. (1999). Relatywne i realne ceny skupu a rozmiary produkcji zwierzęcej w gospodarstwach chłopskich w latach 1980-1995. *Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G: Ekonomika Rolnictwa*, 88(1), 43–59.
- Zajączkowska, M., Skarżyński, W. (1988). Produkcja i konsumpcja wieprzowiny w krajach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. *Problemy Rolnictwa Światowego, III*, 55–68.

24 A. Zawojska

Zajączkowska, M., Stańko, A. (2002). Sfera ubóstwa w Polsce w latach 1994-2000. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 46, 29-45.

Do cytowania / For citation:

Zawojska A. (2021). In Memoriam. Wspomnienia o Profesor Marii Okręt-Zajączkowskiej. *Problemy Rolnictwa Światowego*, 21(4), 5-24

Zawojska A. (2021). The Late Professor Maria Okręt-Zajączkowska: a Remembrance (in Polish). *Problems of World Agriculture*, 21(4), 5-24